

ОСОБЛИВОСТІ РЕПЕРТУАРУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ХОРУ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ГРИГОРІЯ ВЕРЬОВКИ

Павлюченко П.Г.

Київський національний університет культури і мистецтв

В даній публікації аналізують аспекти творчого композиторського мислення Григорія Верьовки в контексті становлення та формування виконавського репертуарної політики. Розглядаються особливості роботи з пісенним фольклорним матеріалом та локальними виконавськими традиціями в контексті побудови репертуарної політики. Аналізується специфіка становлення художньо-естетичних принципів функціонування колективу, формування відповідного виконавського репертуару.

Ключові слова: народний хор, репертуар, вокальна школа, Григорій Верьовка, хорове мистецтво.

Постановка проблеми. Аналізуючи проблеми та особливості «верьовкинського» стилю, авторитетні дослідники характеризують цей стиль, як адекватно народний, вказують на загальну орієнтацію українських професійних народних хорових колективів на цей виконавський стереотип, пояснюючи це тим, що перед колективом було поставлене завдання стати «репрезентатором усіх різноманітних пісенних ареалів» галузі народнопісенного виконавства. Виконавський репертуар колективу є одним з найвагоміших чинників його художньої цінності, відповідності локальним виконавським традиціям та регіональним особливостям певного регіону. Дослідження особливостей репертуару Українського народного хору під керівництвом Григорія Верьовки дозволить виявити чинники становлення індивідуального виконавського стилю колективу, котрий ґрунтувався на виконавській традиції центрального регіону України, разом з тим поєднуючи в репертуарі багатоманітний за стильовими, регіональними ознаками фольклорний репертуар.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 70-80-х роках ХХ ст. з'являються праці, автори яких здійснюють спроби розкрити мистецькі досягнення Державного українського народного хору, очолюваного Г. Верьовкою. Так, у виданні «Радянське мистецтво» зазначалось, що дивовижно, як за порівняно короткий час художній керівник народного хору, глибокий знавець народнопісенного виконавства Г.Г. Верьовка зумів досягти рівного, компактного звучання усього хору. Логічно, що увага звернена не лише на репертуар, але і на вокально-хорову майстерність виконавців.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Багаторічна практика роботи з аматорськими хоровими колективами стала для Г. Верьовки школою майстерності, професійного досвіду та досконалого вивчення хорового мистецтва, в тому числі художньо-виражальних можливостей мішаного хору. Діяльність Г. Верьовки як керівника хору, педагога, композитора поєднувалась з активною культурно-просвітницькою роботою. З наукової точки зору є цікавим дослідження аспектів композиторського та хормейстерського мислення в контексті добору репертуару відповідно історичних, соціально-культурних реалій часу у поєднанні з власним баченням митця.

Мета статті. З'ясувати особливості творчого мислення Г.Г. Верьовки в контексті добору репертуару для Державного українського народного хору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурна політика в Україні 30-40 рр. ХХ століття характеризується посиленням тиску держави на культуру шляхом прийняття нормативно-правових документів з врегулювання культурного життя, в тому числі й народної хорової справи. 11 вересня 1943 року було прийнято постанову РНК УРСР «Про організацію Державного Українського народного хору», і якій йшлося про необхідність «...організувати Державний український народний хор у кількості 134 осіб...» Склад виконавців розподілявся таким чином: 84 співаки, 34 музиканти оркестру народних інструментів, 16 артистів хореографічної групи. Метою колективу було: сприяти розвитку та популяризації українського народного і музично-хореографічного мистецтва. На посаду художнього керівника Державного українського народного хору було призначено Григорія Верьовку, який на той час уже був авторитетним хоровим диригентом, композитором, дослідником українського музичного фольклору та мав значний досвід роботи з хоровими колективами. Основу репертуару колективу складає багатоманітний за жанрово-стильовими ознаками фольклорний репертуар. О. Бенч-Шокало зазначає, що хор виконував народнопісенний матеріал у композиторському опрацюванні, стиль виконання народних пісень ґрунтувався на регіональній традиції центрального регіону України [7].

Особистість Григорія Верьовки привертає увагу вчених своїм талантом, високою майстерністю, організаторськими здібностями та відданістю хоровій справі. Тому вважаємо за доцільне зупинитись на окремих фактах біографії митця. У 1933-34 рр. Г. Верьовка поєднує хормейстерську діяльність з викладацькою: спочатку в інституті ім. Лисенка, згодом – на кафедрі хорового диригування Київської державної консерваторії: з 1946 по 1955 рр. він очолював цю кафедру [7].

Перші кроки Г. Верьовки як диригента пов'язані з організацією аматорського хору, який, з ініціативи відомого українського поета П. Тичини, було перейменовано, було перейменовано на студію-капелу ім. Леонтовича. Важливу роль у формуванні Г. Верьовки як хормейстера відіграє досвід роботи з аматорською хоровою капелюю Київського заводу «Більшовик» протягом 1935-1941 рр. [4].

Добираючи репертуар, Г. Верьовка дотримувалася певних принципів, зазначаючи, що слід вчитись від народу, нову пісню приносить на свою вулицю один із співаків. З часом, вона стає надбанням усіх виконавців. Він надавав важли-

вого значення історії виникнення та побутування народної пісні, жанровій своєрідності народної пісні (історична, побутова, обрядова), типам фактури (гармонічна, поліфонічна), видам підголосків (фальцетний, грудний) тощо [2].

Особливе місце в репертуарі хорового колективу посідають обробки та аранжування українських народних пісень, здійснені Г. Верьовкою, в яких спостерігаємо глибоке відчуття композитором природи українського мелосу, особливостей мелодичного голосоведіння, ладової специфіки. Григорій Верьовка використовує в обробках заспів низького жіночого голосу, що характерно для жанру української ліричної пісні, чергування двоголосся з унісоном, октавні розгалуження, паралелізми квінт, терцій, тризвуків, як наприклад, у піснях «Деся поїхав син», «Ой як стало зелено», «Шахтарочка» та ін. У поліфонічних обробках Г. Верьовка вдається до «гуртових підхватів», підголосків типу «виводчик» та «горяк», імпровізаційних розспівів, основного наспіву з поступовим розгалуженням на два, три, чотири і більше голосів та з епізодичним злиттям в унісон, як наприклад, у пісні «Туман ярмом, туман долиною...», «Чи ти чула молода дівчина», що притаманно народній виконавській традиції центральної України [6].

У жанрі жартівливо-танцювальної пісні композитор органічно поєднує елементи підголоскового стилю з акордово-поліфонічним, або акордово-гармонічним викладом («І шумить, і гуде», «Вийшли в поле косарі»). Ряд обробок українських народних пісень є розгорнутими драматичними сценами, в яких застосовуються елементи театралізованої гри, сюжетний розвиток («Чи це тії чоботи», «Жито, мати») [1].

Своє розуміння специфіки української народної пісні Г. Верьовка переносить і на власну вокально-хорову творчість, використовуючи в хорових партитурах характерні композиційні ознаки українських народних багатоголосних пісень, заспіви, хорові розспіви, та інтонаційно-ладовий розвиток основного наспіву (як наприклад, «Ой чого ти, земле, молодіти стала», слова народні, «Пісня про Волго-Дон», слова Г. Верьовки [5].

Розвиваючи традиції обробки М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка, Григорій Верьовка застосовує принцип варіаційно-фактурного гармонічного розвитку, прийоми поліфонічно-підголоскової техніки, елементи тембральної поліфонії.

Більшість хорових творів Г. Верьовки за характером, музичною образністю, багатоголосною хоровою фактурою, ладовими та ритмічними особливостями тісно пов'язані з регіонально-локальними народними виконавськими традиціями. Так, у хороводах «Урожайна святкова», «Хоровод дружби» майстерно відтворено специфіку давньоукраїнського обрядового фольклору [7].

У творчому доробку композитора чільне місце належить жанру кантати, що характеризується масштабністю, поєднанням мішаного хору, солістів, оркестру народних інструментів (кантата «Ми ковалі своєї долі» на вірші Павла Тичини). Хорова фактура витримана в традиції «академічного» чотириголосся з органічним «втіленням» поліфонічних епізодів та підголоскових виводчиків [2].

Тема Великої Вітчизняної війни розкрита у хоровому творі «Дума про визволення України» (1944) на вірші В. Перепелюка.

Відтворення характерних особливостей української ліричної пісні-романсу (виразної мелодичної лінії, традиційних гармонічних зворотів, відкритих кадансів тощо) простежується в диптиху на вірші П. Тичини «Деся на дні мого серця», «Прощання», присвяченому Е. Скрипчинській.

Слід окремо зауважити про зацікавленість Г. Верьовки поезією Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, хоча більшість вокально-хорових композицій було створено на вірші відомих українських поетів радянської доби – М. Бажана, М. Рильського, М. Стельмаха, П. Тичини.

Отже, аналіз композиторського доробку Г. Верьовки свідчить про тяжіння композитора до масштабних вокально-хорових творів для котрих характерним є синтез поезії та музики, збагачення поетичної образності засобами вокального мовлення та хорового співу. Спирання на український музичний фольклор, народну виконавську традицію та академічну традицію обробки фольклорного мелосу є провідними ознаками композиторського стилю Григорія Верьовки [2].

Слід підкреслили визначну роль Державного українського народного хору під керівництвом Григорія Верьовки для розвитку професійного народного хорового мистецтва, для формування репертуарної політики та популяризації високохудожніх зразків українського пісенного фольклору та оригінальних вокально-хорових творів сучасних композиторів, для становлення художньо-естетичних засад та наукових основ українського народного хорового виконавства, для розвитку народної хорової освіти та хорознавства тощо. Важливу роль в реалізації творчих задумів Г. Верьовки відіграли його однодумці – хормейстер В. Суржа, керівник оркестру народних інструментів Я. Орлов, керівник танцювальної групи О. Шильонк.

Про визнання на державному рівні діяльності хорового колективу очолюваного Г. Верьовкою свідчать численні нагороди. Його було нагороджено орденом Леніна, орденами Трудового Червоного прапора, а також присвоєно звання заслуженого діяча мистецтв УРСР, народного артиста УРСР.

У 50-70 х роках ХХ ст. з'являється значна кількість професійних народних хорових колективів у різних регіонах України, а саме: Чернігівський державний народний хор, народний хор «Льонок», Черкаський державний народний хор, ансамбль пісні і танцю «Поділля» тощо. Вони наслідували художні принципи, репертуар, виконавський стиль Державного українського народного хору, проте ці наслідування не дали позитивного результату, оскільки відзначалися, на думку науковця Скопцової О.М., канонізацією хорового співу, уніфікацією виконавських стилів. У цей період спостерігається ослаблення інтересу українських композиторів до народного хорового мистецтва.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, діяльність Державного народного хору під керівництвом Г. Верьовки була тісно пов'язана з історичними, політичними та соціально-культурними реаліями радянської доби, що позначились не лише на художній манері, репертуарній політиці, інтенсивній концертно-гастрольній діяльності, але і власне на репертуарній політиці хорового колективу. Художньо-естетичні принципи Державного українського народного хору формувались на міцному ґрунті української пісенної

культури в її багатоманітних жанрово-стильових виявах та самобутній виконавській традиції центрального регіону України.

Мистецькі досягнення хорового колективу були значною мірою пов'язані з реалізацією художніх задумів і творчих принципів Г. Верьовки – талановитого, досвідченого хормейстера, диригента, композитора, дослідника українського музичного фольклору. Узагальнюючи ці принципи, слід назвати серед них такі: спирання на традиції народного гуртового співу та носіїв цієї традиції, відчуття імпровізаційної природи українського народного мелосу, культивування багатоголосного розспіву, збагачення хорового співу, збагачення хорового співу стильовими засобами музичної театралізації, сценографії, усвідомлення хору, як художньої цілності.

Г. Верьовка значної уваги надавав вокальному навчанню та музично-теоретичній підготовці співаків хору. Він організував на основі хору студію, що стала одним із перших в Україні закладів, де навчали мистецтву народного хорового співу [3].

Слід відзначити важливу роль Державного українського народного хору в розвитку культурних контактів з країнами Східної та Західної Європи, в популяризації національного самобутнього українського музичного фольклору та народного хорового виконавства за межами України. З діяльністю Державного українського народного хору під керівництвом Г. Верьовки тісно пов'язані розвиток та піднесення професійного народного хорового мистецтва та й загалом хорової культури в Україні.

Список літератури:

1. Асафьев Б.В. О хоровом искусстве: Сб. статей / Сост. и коммент. А. Павлова-Арбенина. – Л.: Музыка, 1980. – 216 с.
2. Гуменюк А.І. Український народний хор: метод, поради / А.І. Гуменюк. – 2-е, випр. і доп. – К.: Муз. Україна, 1969. – 118 с.
3. Калугина Н.В. Методика работы с русским народным хором / Гос. муз.-пед. ин-т им. Гнесиных, Кафедра хорового дирижирования. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Музыка, 1977. – 255 с.
4. Скопцова О.М. Аспектичний аналіз народного гуртового співу // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. прац. / Київський національний університет культури і мистецтв. – К.: Видавництво центр “КНУКіМ”, 2001. – Вип. 5. – С. 107–112. – Серія “Мистецтвознавство”.
5. Скопцова О.М., Рубаха О.О. Народно-хорове виконавство в контексті сучасної української культури // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. прац. / Київський національний університет культури і мистецтв. – К.: Видавництво центр “КНУКіМ”, 2003. – Вип. 8. – С. 102–109. – Серія “Мистецтвознавство”.
6. Скопцова О.М. Наукове осмислення українського народнопісенного виконавства // Культура і мистецтво у сучасному світі: Наукові записки КНУКіМ. Випуск 6 / Київський національний університет. – К., 2005. – С. 233–239.
7. Скопцова О.М. Народне багатоголосся як стильова ознака фольклорного виконавства // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – Вип. 12 / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2005. – Серія „Мистецтвознавство”. – С. 133–139.

Павлюченко П.Г.

Киевский национальный университет культуры и искусств

ОСОБЕННОСТИ РЕПЕРТУАРА УКРАИНСКОГО НАРОДНОГО ХОРА ПОД РУКОВОДСТВОМ ГРИГОРИЯ ВЕРЕВКИ

Аннотация

В данной публикации анализируют аспекты творческого композиторского мышления Григория Веревки в контексте становления и формирования исполнительского репертуарной политики. Рассматриваются особенности работы с песенным фольклорным материалом и локальными исполнительскими традициями в контексте построения репертуарной политики. Анализируется специфика становления художественно-эстетических принципов функционирования коллектива, формирования соответствующего исполнительного репертуара.

Ключевые слова: народный хор, репертуар, вокальная школа, Григорий Веревка, хоровое искусство.

Pavlyuchenko P.G.

Kyiv National University of Culture and Arts

FEATURES OF THE REPERTURE OF UKRAINIAN PEOPLE'S CHOIR UNDER THE GUARANTEE OF GRIGORIY VERIOVKA

Summary

This publication analyzes the aspects of creative composer thinking of Gregory Verovka in the context of the formation and formation of a performing repertoire policy. The peculiarities of work with song folk material and local performing traditions in the context of constructing a repertoire policy are considered. The specificity of the formation of the artistic and aesthetic principles of the functioning of the collective, formation of the corresponding performing repertoire is analyzed.

Keywords: folk choir, repertoire, vocal school, Grigoriy Verovka, choir art.